

טבותל הישיבה

עלון תורני חודשי מבית מדרשם של תלמידי ישיבת הכותל

עריכה: דניאל -
edri7000@gmail.com

גליון מס' 71

כניסת החג - 17:47
יציאת שבת - 18:55

ראש השנה
- פרשת
האזינו

ברכות ואיחולים:

מזל טוב לאילן שוורץ
לרגל אירוסיו

מזל טוב לצבי פלנק
לרגל אירוסיו

מזל טוב למתן זוהר
לרגל אירוסיו

מזל טוב למשפ' חג
להולדת הבן

יש הקונה עולמו בשעה אחת ?

ר' יצחק גליק - כולל

כך הוא גם בסולם עבודת ה':
הצדיקים עולים בעצמם ומנצחים את יצרם בכל דרגה, ופעמים עולים בכבודות אבל בכוח עצמם.
המתחילים - צריכים עזרה והם כמו ילדים המסתייעים בעזרים ומתוך שלא לשמה עושים לשמה.
אבל הרשעים - הם בעלי מום אשר קוראים לה' מעומק ליבם והוא מרחם עליהם ומעלם בלא סולם, בתנאי שליבם נשבר בקרבם ומתחרטים באמת.
זה העניין: המושג 'יש קונה עולמו בשעה אחת' המוזכר בש"ס, מדבר בבעל תשובה, אך הצדיק - עמל כל ימיו לעלות מדרגה לדרגה.
אצל אדם שפוי לא תתעורר קנאה על אדם חסר רגלים שיש לו כיסא גלגלים. כמו כן, לא תתעורר קנאה אצל הצדיק בבעל תשובה.
על פי עיקרון זה, איך כתוב ש'במקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד?' הרי משמע ממאמר זה שבעלי תשובה גדולה מעלתם מצדיקים?!

אלא זהו בירור הדבר: "כל הנקרא בשמי לכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו" (ישעיהו, מ"ג, ז'). תכליתנו בעולם היא לגלות את כבוד ה' יתברך ודבר זה קורה באחד משני אופנים: האחד, צדיקים שבמעשיהם מוסרים נפשם לעשות רצון קונם בזה הם מגלים את הדר כבודו. והשניה, הנהגת ה' את עולם בצורה כזו שעל ידי שבני אדם מטיבים את מעשיהם אפילו בקצת, מתגלים רחמיו העצומים וסייעתא דשמיא שלא בדרך הרגיל.

באופן השני אכן יש הנהגה שמתגלה רק על ידי בעלי התשובה, ועל זה בכה רבי שאין ביכולתו לעורר הנהגה זו. אך אין במשמע ממאמר חז"ל זה שיש דרכי קיצור אלא העיקר הוא העמל בעבודת ה' וזו הדרך הנרצית.

אסיים בתפילת 'לב טהור ברא לי אלוקים ורוח נכון חדש בקירבי'.
'מודים אנחנו לך ששמת חלקנו מיושבי בית המדרש' העמלים ושמחים בעבודת ה'!

בגמרא (עבודה זרה, י"ז ע"א) מובא מעשה על ר' אלעזר בן דורדיא שלא הניח בעולם זונה שלא בא עליה, וכאשר עשה תשובה "הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו, יצתה בת קול ואמרה רבי אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא", ועליו בכה רבי יהודה הנשיא ואמר "יש קונה עולמו בשעה אחת", ולא די שמקבלים אותו אלא אף קוראים לו "רבי".

מעשה זה מורכב להבנה. יש בו להביא את האדם לחלישות גדולה ולייאוש ח"ו. אדם פשוט רגיל לעבוד כל חייו כדי לקבל שכר והוא שמח בשכרו זה, שהרי זהו פרי מכל עמלו. על ידי כך הוא מרגיש חיבור עמוק ואמיתי אליו. דומה הדבר לאדם השותל עץ תפוזים, משקה אותו וגוזם אותו, מנקש עשבים שוטים ומגדר אותו מפני מזיקים. כאשר מגיע שלב אכילת הפרי אין טעם מתוק מזה! לעומת זאת, אדם שקנה תפוז בחנות ללא עמל וללא יגיעה, לעולם לא יהנה מהפרי כמו אדם שעמל.

אני איני היחיד שמתקשה בכך. ואף ששמעתי מיהודי מיוחד משפט מעניין, שאם אדם מקבל את העולם הבא שלו בשעה אחת אז כנראה שהעולם הבא שלו לא שווה הרבה. ולכן אל לנו להפסיק לעבוד ולו לרגע ולהגיד לעצמנו שבסוף נעשה תשובה מעולה כר' אלעזר^[1].

ונעמיק יותר על פי דברי המכתב מאליהו (ח"א, עמ' 24 ואילך):

ג' דרגות יש בעולם, צדיקים בינוניים ורשעים. ולכל אחד דרך שונה בעבודת ה' שלו. רמז לכך רמז הקב"ה ליעקב אבינו שהראה לו את חלום הסולם, כאומר - על מנת לעלות צריך לטפס בשלבי הסולם. אדם בריא עולה בסולם בעצמו ללא עזרה גם אם קשה לו. אך החולה ישתמש במקל והתינוק יעזר בידי ורגליו לטפס קצת וכדו', אבל קטוע הרגלים לא יכול לעלות בעצמו כלל, כי הוא לא יוכל לעמוד. אז, קורא הוא לאנשים שירחמו וישיאמו למעלה.

[1] "האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספקין בידו לעשות תשובה" (יומא, ח', ט').

השלמות היא ההשתלמות - תכלית עבודתנו

ר' אבשלום חגג - כולל דיניות

מיום עומדי על דעתי ככל שאני עומד עליה, בהגיע ימי הרחמים, יחד עם החן והחסד ורוח ההתחדשות שמרחפת עליהם שררה בי ובשכמותי מרירות מה.

כי מה יעשה האדם בעולם ולא יחטא, ואף שלא בחטאים הכורתיים נפש ישראל חלילה[1], הרי גם אם נסקור חטאים או פשעים שעושה אדם מבלי משים, או עם משים וללא און וכח להתגבר על יצרו, הרי יראה משמאלו אלף ורבבה מימינו. וכבר כתב במסל"ש בפ"ד, ז"ל: ושאין רע מחסרון השלמות וההרחקה ממנו וכו' הנה ישיגו בהם שלימות אמיתי אלא יגרע מהם (השלמות) כפי מה שהם גרעו השתדלותם ונמצאים חסרי השלימות מה שהוא להם צרה גדולה ורעה רבה.

הנה לכל שם על לב, יוודע איפוא כי נגזרו על האדם צרות גדולות ורעות רבות וכאשר יתבונן, יראה על מינו וגם על שמאלו. ויאמר בלבבו 'בדמע חטאי לו ירחיקו בם שכני אפי' ברחו' (ריה"ל בפיוט לר"ה אלוהי אל תדינני כמעלי).

וכי למה אבוא שפוף וכפוף מר"ה עד ר"ה ומיו"כ ליו"כ הבעל"ט, ואתוודה על חטאים ופשעים רבים ורעים, אם מעט ואם הרבה, ואהיה ככלב שב על קיאו וכנסיל השונה באוולתו. ואף אם אדקדק אמצא בי עליית מה בתורה וביראה וגם במצוות[2] מכל מקום הרי לפנינו שאי אפשר לאדם כמעט להיות בלא חטא. ומה העמל הזה אליו האדם יולד?

ומי אשר יימצא להתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי בישירות דרך התורה אלך, ולא אפול, ולא יימצא בי לא חטא ולא עוון ובודאי לא פשע? היוכל בחודש אלול, עשרת ימי תשובה וביוה"כ לעסוק בהדרכה לנכשלים אחריו, יורה דעה ויבין שמועה לחפצי השלמות, או שמא ישב כיום יום, ויהיו עבורו ימי הרחמים והסליחות לימים לא לו כי הוא ישר ונאמן ולא ימצא בו רב? יש להעיר על הנחותי ואנחותי הנ"ל כי אכן יימצאו בישראל מלאכים בבני אדם, אנשי מעלה אשר מרום ערכם לא יימצא במ חטא ועוון[3], והיו נקיים וזכים טהורי לב ומעש. וכדאיתא בש"ס לאורך ולרוחב מגדולי אבות התורה ומנחילה בדקדוקם המבעית בכל קוץ. וביראתם השלימה בעבודתם וקלסתר חייהם עלי ארץ.

מכל מקום, כבר אמר שלמה במשלי (כ, ט): "מי יאמר זִכְרִי לִבִּי טְהָרָתִי מִחַטָּאתִי", ובכן אמרה הגמ' (ב"ב קס"ה). "רובם בגזל ומיעוטם בעריות וכולם באבק לשון הרע". הרי לך שלפחות בעוון אחד לפי דברי הגמ' כולם חוטאים. והריני להודיע, כי יש עוד רבים (ויעו' בדברי המוסר שחיבר רבנו הר"ש"ה הנדפס במחזורים לפני התקיעות מה שכותב מזה). ואם כן מה העמל הזה? ולמה לרבש"ע לברוא בני אדם אשר יבואו באש ובמים וכמעט לא יימצא בהם שלם בתורה ובמצוות וללא חטא ועוון.

הלא יכול לעשות שבדרכיו נלך ושלמים יותר, כמעט ללא חטא[4] ומלאי יראת ד' טהורה. ומי אשר לא יימלא לבבו ערגה להיות איש אשר רוח טהרה בו, וכפי תיאור רבנו בחיי בחובות הלכות (שער חשבון הנפש פ"ג) "ויעמוד בדרגה הגבוהה ביותר של מעלות הצדיקים ויראה בלי עין וישמע בלי אוזן וידר בלי לשון וירגיש בדברים בלי חושים" וכו' וכי מה נעשה לאשר ערגתם היא ללא קץ, אך ללא מרפא למכאובם בראות הפסגה בידעיה כמעט ברורה כי לא יוכלו להעפיל לה? היש צער וצרה גדולה כזו?

נראה כי רבות תשובות יש בדבר, ואענה אני חלקי עפ"י דברי הרא"ה קנן זצ"ל באורות התשובה(ה,ו) ויש בהם כדי להעלות ארוכה זו"ל:

"מבלעדי מחשבת התשובה מנוחתה ובטחונה לא יוכל האדם מצוא מנוח והחיים הרוחניים לא יוכלו להתפתח בעולם החוש המוסרי תובע מהאדם

את הצדק והטוב את השלמות, והשלמות[5] המוסרית כמה רחוקה היא מהאדם להגשימה בפועל וכמה כוחו חלש לכוון מעשיו אל הטוהר של אידאל הצדק הגמור ואיך ישאף אל מה שאיננו ביכלתו כלל? לזאת התשובה היא טיבעית לאדם והיא משלימתו אם האדם עלול תמיד למכשול להיות פוגם בצדק ובמוסר אין זה פוגם את שלימותו מאחר שעיקר יסוד השלמות שלו היא העריגה והחפץ הקבוע אל השלמות והחפץ הזה הוא הוא יסוד התשובה שהיא מנצחת תמיד על דרכו בחיים. "עכ"ל. ולשון חכמים מרפא.

החטא בשאר אופניו, אינו פוגם את שלימותו של האדם. כי היא (השלמות) אינה תוצאת חטאיו. אלא היות האדם ברייה השואפת לילך הלך וגדול, ולהיותו היום רוצה מנה ולמחר מאתיים וכדברי חז"ל (קה"ר, א, ל"ד), כי 'אין אדם מת וחצי תאוותו בידו'. הוא הדין בקודש ולא ינוח ולא ישקוט על שמרו להיות לו די במה שתחתיו, יתמיד לרצות להגדיל אונו והונו הרוחני, להיות בכלל 'ישראל אשר בך אתפאר' בבחינת 'מהלכים' וכדברי הנביא זכריה: (ג, ז). כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם בְּדֶרֶךְי תֵּלֶךְ וְאִם אֶת מִשְׁמַרְתִּי תִשְׁמֹר וְגַם אֶתֶּה תִּדְּרִין אֶת בֵּיתִי וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת חֻצְרִי וְנִתְמִי לְךָ מִהֲלָכִים בֵּין הָעַמִּים הָאֵלֶּה"

לפי דברים אלו מתבאר, ש'תשובה' שייכת גם לצדיקים גמורים וכן לעומדים במקומם חלילה להיות להם חבילות החטאים מאשקד, כי להיות הרצון בטהרתו, עם תרגומו למעשה להיות יותר שלם והולך בדרך ישר, לעלות במסילה העולה, והכל מכה להכלל בכלל ישראל ועם זו יצירת לי, ממלכת כהנים וגוי קדוש, ישראל אשר בך אתפאר.

ואין אצלי ספק כי אלו אשר הלכו תדיר בדרך ההשתלמות יהיו בכלל אשר יבוקש את עוונם ואיננו. וחטאתם ולא יימצאו, כי יסלח ד' לאשר ישאר בחדשו. לאשר יישאר בהם רצון בטהרתו. ועל כן לא יפול בלבלו לא מימינו ולא משמאלו. כי שבע יפול צדיק וקם. וא"כ בזאת יתהלל המתהלל, להיות לו רצון עז[6] ולב חפץ לילך הלך וגדול עד כי יגדל מאוד. ואף כי יפול לא תפול רוחו עמו, ויעמוד ויקום, וירבה לו רוח טהרה וקדושה. ויתפאר בלבבו במהלכו בדרך אבינו ישראל ובוני בניין אריאל.

[5] נראה בס"ד להוסיף ע"פ דבריו אלו מה שראיתי כמה גדולים שהקשו על הרב ז"ל ע"ש ששעה חיבור בין הרואים לעיניים בתחיית האומה בזמננו, לבין המעמיקים ביסוד התשובה. וזה לך האות, אף אם תראה במדינת ישראל עז לנו, הרבה פגמים בצדק ובמוסר, אין זה פוגם סגולתה והיותה יסוד כסא ד', כי העיקר הוא ההתקדמות והעלייה במסילה להיותה ממלכת כהנים וגוי קדוש, מדינת התורה האלוהית המוחלטת לעמו בית ישראל הנבחר, והדרך שבה הולכת רק עיוור ופיסח יתקשש שלא לראות ולהבין כי היא הולכת בה הלך וגדול. וגם הייתה כתינוק במעשיה הרעים, הנה גדלה ותהי אלפתי רבבה, ומימי נעוריה אלו יצמח תיקון גדול ותבוא בכלל דברי הנביא יחזקאל פט"ז: וְרָבְכָה פִּלְגָמֶךְ הַשְּׂדֵר נְתַתִּיךָ וְתִרְבִּי [וְתִגְדְּלִי וְתִבְאִי בְּעָלִי עֲדָיִם וְאָעֲבֹר עֲלֶיךָ וְאָרָאךָ וְהִנֵּה עִמָּךְ עַת דָּדִים וְאָפִרְשׁ קִנְיִי עֲלֶיךָ וְאֶכְסֶה עֲרֻתְךָ וְאָשָׁבֶע לְךָ וְאֶבּוֹא בְּבֵרִית אִתְּךָ נָאִם אֲדָנִי יְהוָה וְתִהְיֶי לִי וְכוּ' וְתִעָדִי זֶהְבָּ וְנֶקֶץ וּמִלְבוּשַׁי שֶׁשִׁי [שֶׁשִׁי] וְנִשְׁמִי וְרִקְמָה סִלְתִּי וְדָבַשׁ שְׁמֶן אֶכְלָתִי [אֶכְלָתִי] וְתִיפִי בְּמָאֵד קָמָד וְתִצְלָחִי לְמִלְחָה" וכו' ביום בו ישפוך רוחו על כל בשר וינבאו אנו ובנינו ובנותינו יה"ר ב"ב.

[6] ויש קוראים לעניין זה כמשפט הידוע גם אם תפסיד בקרב תנצח במחלמה.

[1] אם ארצה לתלות שאלתי באילנות גבוהים אוכל לתלוחם בשאלת רבש"ע את מלאכי השרת כמאמר הגמרא (סנהדרין לח:): "אמר רב יהודה אמר רב: בשעה שביקש הקב"ה לבראות את האדם, ברא כת אחת של מלאכי השרת, אמר להם: רצונכם נעשה אדם בצלמנו, אמרו לפניו: ריבוננו של עולם מה מעשיו, אמר להן: כך וכך מעשיו, אמרו לפניו: ריבוננו של עולם (תהלים ח', ה) 'מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו', הושיט אצבעו קטנה ביניהן ושרפם. (שאמרו הרי עתיד לחטוא וכמאמר מדרש כי"א).

[2] ומיותר לומר כי אין לזלזל בכך ויש להחשיב זאת בכל הריגותיו כי כל עלייה קטנה בעבודת האל-הא היא עלייה גדולה לו ולעולם.

[3] ראיתי בספר 'רבונו האור לציון' על דברי ימי חייו של הגאון רבי בן ציון אבא שאול ז"ל ע"פ מפי תלמידיו שהעיד על עצמו שמעולם לא עבר על לאו דאורייתא. ע"כ. משי לא נכספה וגם כלתה נפשו להעיד על עצמו כן, אף אם לא מעולם, אפי' מיום קורא שורות אלה או משנה זה וכיו"ב.

[4] ועדיין להשאר בעלי בחירה, כי הבחירה יסוד בביראה בלעדיו לא נבוא לכלל ופרט- אך כאמור בדרך שקולה שהנראה שהאיוון הופר וע"כ שאלתי.

בדן חינוך קטן למצוות

ר' מתן מזוז - כולל דיינות

לע"נ לבנת בת יעל, אמא ומורה, שחינוך ילדיה היה בראש מעייניה.

יישוב הסוגיות

נמצאנו למדים שלדעת המרדכי (בניגוד למג"א) ניתן לחנך את הקטן למצוות אף אם מקיים את המצוה שלא בשלמותה. וזה לכאורה שלא כריטב"א והר"ן הנ"ל. אלא שלפי זה יוקשה לנו בתרתי: א. בגמ' בסוכה מוכח להדיא כדברי הריטב"א. ב. הבאה"ל נקט כדבר פשוט שצריך ליתן לקטן ד' מינים ששרים כגדול, ואילו במשנ"ב סתם בזה מחלוקת (ובשה"צ נטה לדעת החולקים).

האחרונים כתבו מספר תירוצים ויישובים לקשיים אלה:

- בשו"ת עטרת פז (ח"א כרך ב, סי' ג הערה ב) כתב בתחילה לחלק בין פסול הניכר לעין ופסול שאינו ניכר. שדווקא פסול שאינו ניכר התיר המרדכי אך בדבר הניכר (כמבנה הסוכה וצורת האתרוג) מודה לאיסור[3]. אמנם העטרת פז חזר בו משום שמלשון הריטב"א לא משמע שמחלק כנ"ל, אך לענ"ד ניתן לומר כן בדעת המרדכי[4].
- בשו"ת דברי שלום (או"ח ח"ב סי' קח) כתב שלדעת המרדכי "מצות חינוך היא לחנך את הקטן *למעשה* המצוה גרידא וא"צ לחנך *לקיום* המצוה, דהמטרה הוא להרגילו במצוות כדי שיעשה כן גם בגדלותו". וביאר שחיסרון בכשרות גוף הסוכה הוא חיסרון במעשה המצוה, שהרי לסוכה כזו אין כלל שם סוכה והוי כאילו יושב בביתו (וכך יש לומר גם לגבי פסולים השייכים לגוף ארבעת המינים).
- החכם צבי (סי' ט) חידש לגבי פסולים שנזכרו לגבי היום הראשון בלבד אך הותרו לגבי שאר הימים (כדוג' אתרוג חסר), שאפשר ואף ביום הראשון ניתן לברך עליהם באין ברירה אחרת[5]. ולפי"ז כתב הקה"י (שו"ת משנה הלכות ח"טו סי' קצט) שאף לגבי קטן שפיר דמי שיצא י"ח בלולב השאול (שהוא פסול לגבי יום הראשון בלבד).[6]
- בעטרת פז (שם) הביא משנת יעבץ שביאר שהמרדכי לא התיר אלא בפסול של לולב השאול ביום הראשון, וטעמו שמאחר ומצינו שחכמים התירו פסול זה בשאר הימים של סוכות שהם מדרבנן, א"כ אף בדן חינוך שהוא דין דרבנן- יש להתיר הפסול.
- הטו"א (חגיגה ו. ובדומה במנ"ח ז) כתב שאע"פ שברור שלא שייך דין חינוך בקטן אלא בדבר שגדול שכמותו חייב בו[7]- מ"מ אם הסיבה שאינו שייך במצוה נובעת מחמת קטנותו יש לחייבו. לכן, למשל, קטן חייב במצוות אף למ"ד שמצוות צריכות כוונה, אע"פ שקטן לאו בר כוונה וגדול שכמותו היה פטור מן המצוה- שמאחר וחוסר הכוונה נובעת מחמת קטנותו- הריהו חייב מדין חינוך. ועפ"ז ביאר בתחילה הרב אריאב עוזר[8] גם בנידו"ז, שאף הפסול של שאול ביום הראשון לא נגרם לקטן אלא מחמת קטנותו, ולכן בכהאי גוונא ס"ל למרדכי שחייב במצוה מדין חינוך. אך באמת נראה דלא דמי- שבנידו"ז אין הפסול נובע כלל מחמת קטנותו, שהרי הקטן מצידו יכול לזכות בלולב ולקיים מצוותו באופן שלם (אלא שהגדולים אינם רוצים להקנות את הלולב לקטן בשביל שיוכלו לקיים בו המצוה לאחר מכן).

בדברים הבאים נדון בשאלה מעשית בחינוך ילדים- כאשר הורים מחנכים את בנם לקיום מצוות, האם עליהם לדאוג שיקיים את המצוה בשלימותה, עם כל פרטיה והלכותיה, או שמא אף כשיש חיסרון בקיום המצוה (למשל בנטילת אתרוג חסר) מכל מקום עיקר החינוך מתקיים בזה?

קיום מצוה כתיקונה

בריש מסכת סוכה מובאת מחלוקת ר"י וחכמים אם סוכה גבוהה מעשרים אמה כשרה (ר"י) או פסולה (חכמים), ובברייתא (ב:) מביא ר"י ראייה לשיטתו: "אמר ר"י: מעשה בהילני המלכה בלוד, שהיתה סוכתה גבוהה מעשרים אמה, והיו זקנים נכנסין ויוצאין לשם, ולא אמרו לה דבר. אמרו לו: משם ראייה? אשה היתה ופטורה מן הסוכה. אמר להן: והלא שבעה בנים הוו לה. ועוד: כל מעשיה לא עשתה אלא על פי חכמים".

מאחר שראיית ר"י מבוססת על ההבנה שהסוכה נועדה לשמש לילדיה הקטנים של הילני המלכה- מוכח א"כ שחובת החינוך היא דווקא בעשיית מצוה כתיקונה, ע"פ כל הלכותיה. וכ"כ הריטב"א (שם):

"מהא שמעינן דקטן שמחנכין אותו במצות צריך לעשות לו מצוה בהכשר גמור כגדול".

גם בירושלמי בסוכה (הובא במרדכי ועוד) משמע כנ"ל, ז"ל: "יודע לנענע חייב בלולב. לא סוף דבר לנענע אלא מוליך ומביא מעלה ומוריד כשורה ומנענע. יודע להתעטף בציצית אביו לוקח לו טלית. לא סוף דבר להתעטף אלא להשליך שתי כנפות לאחוריו ושתי כנפות לפניו ואוחז בציצית כשורה בשעת ק"ש".

לכאורה מבואר מכאן (וכ"כ באחרונים) שקיום המצוה ע"י הקטן צריך להיעשות באופן שלם- "מוליך ומביא" וכו'. ואמנם לענ"דנראה שיש לדחות ראייה זו. שאפשר והירושלמי לא בא ללמדנו כיצד על הקטן לקיים את המצוה, אלא להגדיר מיהו הקטן החייב במצוה[1]. כלומר, שדווקא קטן היודע לקיים את המצוה כתיקנה- מתחייב בעשייתה, אך אין חיוב ללמוד מכאן על אופן קיום המצוה. ונ"ל שכך הבין השו"ע, שכ"כ (סי' תרנז)- "קטן היודע לנענע לולב כדינו, אביו חייב לקנות לו לולב כדי לחנכו במצוות" (ובב"י ציין המקור מהירושלמי). מבואר ש"כדינו" הוא בכלל הגדרת הקטן ולא אופן קיום המצוה[2].

אף אם נדחה הראיה מהירושלמי, מ"מ נותרה הראיה מהבבלי וכמ"ש הריטב"א. וכן מבואר בר"ן ביומא (ג. בדפי הרי"ף), וכך נקט הבאה"ל (סי' תרנז) כדבר פשוט, בלי מקורות וראיות:

"פשוט דצריך שיהיו ד' מינין כשרין כמו בגדול".

לולב השאול

אמנם, בפוסקים נראה שנח' בשאלה זו וי"א שאין צריך לחנך את הקטן לקיום מצוה בשלמותה.

השו"ע (סי' תרנח ס"ו) פסק:

"לא יתננו [ללולב] ביום ראשון לקטן, קודם שיצא בו, מפני שהקטן קונה ואינו מקנה לאחרים מן התורה, ונמצא שאם החזירו לו אינו מוחזר.. ואם תופס עם התינוק, כיון שלא יצא מידו שפיר דמי". ובמשנ"ב (ס"ק כח) הביא מח' האם אף הקטן יוכל לצאת י"ח באופן שאביו תופס עימו את הלולב ומנענע (ואין הלולב קנוי לקטן):

" [דעת המג"א ועוד]- בכל אלו העצות לא מהני רק לגדול שיהיה יכול אח"כ לצאת בו אבל הקטן לא יצא בנטילה כזה דהא אינו שלו ולא מקרי לכם ולא קיים בו אביו מצות חינוך. ויש מאחרונים [בגדי ישע] שסוברין דמצות חינוך מתקיים גם בשאול דהא גם בזה מתחנך הבן למצות וכן משמע במרדכי בשם ראב"ן". ובשער הציון (ס"ק לו) כתב שכדעת המרדכי משמע גם בשו"ע (שנקט לשון "שפיר דמי"). ומשמע בשה"צ שכך סובר כעיקר לדינא (אג"מ יו"ד ח"א, סי' שלז).

[1]לפירוש ראשון הירושלמי אומר שני עניינים: א. איזה קטן חייב - "יודע לנענע חייב בלולב". ב. כיצד על הקטן לקיים את המצוה- "לא סוף דבר" וכו'. אמנם לפירוש השני הכל עניין אחד: איזה קטן חייב- קטן היודע לנענע ולהוליך ולהביא כשורה. [2] אמנם עיין מרומי שדה (סוכה מב.) שסובר שאופן חיוב קיום המצוה הוא הגורם להגדרת גיל הקטן, ולדבריו אם תיקנו שקטן חייב מגיל שידוע לנענע- ברור שחיובו הוא ע"י נענוע. אך לענ"ד אינו מוכרח, שאפשר והגדרת הגיל היא שיוכל לקיים המצוה בשלמותה, אך בפועל לא חייבוהו חכמים לקיים באופן זה (שבקטן ישנן הרבה טרדות וסיבות לכך שלא יוכל לקיים תמיד את המצוות בשלמותם). [3]כלומר גם למרדכי צריך לקיים מצוה בשלמותה, אלא שבדבר שאינו ניכר אין חיסרון.

ואילו למג"א והחולקים אף בדבר שאינו ניכר יש חיסרון. ולפי זה יש לבאר שנח' האם הצורך לקיים המצוה בשלמותה הוא בשביל להרגיל את הילד לפרטי המצוה או בשביל שלא להרגילו לקיים מצוה באופן חסר. כנלע"ד.

[4]והריטב"א חולק וס"ל כמג"א.

[1] טעמו שמאחר ופסולים אלה הותרו בשאר הימים שלקחת ד' מינים בהם מדרבנן- י"ל שכך גם הותרו לגבי היום הראשון כאשר לא ניתן לקיים בו המצוה מדאו'. ע"ש.

[1] יש להעיר על פירוש זה והפירוש שלאחריו, שבבאה"ל לא נראה כדבריהם, שהרי נקט בסתמא שצריך ד' מינים כגדול, ולא חילק לגבי היום הראשון (אך לשאר הפירושים לק"מ).

[7] ולכן קטן סומא שיכול להתפקח פטור ממצוות ראייה, שהרי אף גדול פטור בכהאי גוונא. חגינה שם.

[8] שיעור מוקלט ב"קול הלשון": סוכה ב ע"ב "חינוך קטנים".

6. עוד פירש הרב עוזר (בפירוש שני ועיקר) שוודאי צריך לחנך מדרבנן לעשות את המצוה כתיקונה. אמנם זה לכתחילה כשאפשר כן, אך כאשר א"א לעשות כן (כנידו"ד שא"א להקנות לקטן לולב משלו) וודאי צריך לחנכו לקיום המצוה כפי מה שאפשר.

מטרת מצות חינוך

מדברי הפוסקים ניתן לעמוד על שני גישות ביחס לאופי החינוך שיש להקנות לקטנים. נראה שלכו"ע טעם החיוב בקטן הוא ע"מ להרגילו בקיום המצוות ע"מ שיוכל לקיימם שיגדל (כדברי רש"י בחגיגה ו.). אלא שיש לדון האם רצו חכמים שהילד יתרגל בעצם קיום המצוות, שיתרגל לעסוק בצרכי שמיים, ואף בלי לעמוד בגדרים ההלכתיים. או שמא כוונת חז"ל הייתה שיתרגל הילד גם בפן המעשי, שידע ויקנה בגופו את אופן קיום המצוות.

מעלת הטבילה והטהרה במקווה

יוסף שפיגלמן - שיעור ג'

מעבר לטבילה בערש"ק, או אפילו טבילה יום-יומית, הנהוגה יותר כמידת חסידות, הבה נבאר את ענין הטבילה לקראת הימים הנוראים הבעל"ט:

הגמרא אומרת(יומא פ"ה ע"ד) "אמר רבי עקיבא אשירכם ישראל לפני אתם מטהרים ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים.. מה מקוה את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל" והמהרש"א מבאר שקאי על טהרה מטומאת הגוף וגם על טהרת הנשמה- זיכור חיצוני ופנימי.

בתקופה זו של ירח האיתנים שבו כל העולם כולו עובר תהליך התחדשות לקראת ר"ה, ובו עסוק האדם בחשבון נפש ובהכנה רוחנית לקראת ימי הדין, הטבילה במקווה מהווה שלב מהותי בתהליך ההתחדשות האישית והקשר של האדם עם קונו.

בירור הלכתי בנושא:

הגמרא אומרת[6]: "אמר רבי יצחק חייב אדם לטהר את עצמו ברגל שנאמר ובנבלתם לא תגעו" אלא שישנה מח' ראשונים, מדוע האדם חייב לטהר קודם החג? ועל איזה חג מדובר?

הרמב"ם[7] סובר שסיבת החיוב היא מכיון שאדם העולה לביהמ"ק ואוכל קדשים חייב להיות טהור, משמע לכאורה שהלכה זאת לא שייכת בימינו. (וכ"כ בשאגת אריה סז)

אולם הצ"ח[8] בשיטת רש"י מסביר שלפי הראב"ה דין זה חל גם על ר"ה ולא רק על הרגלים, באומרו שיש חיוב כללי לטהר לקראת זמני קדושה, בלי קשר לאכילת קדשים, והרי לפי"ז הדין יחול גם בימינו. (וכן משמע מהירושלמי שבת א ג, וכן כתב הטור או"ח תרג בשם אבי העזרי שהחיוב גם בערב ר"ה ויוה"כ.) ובשיבולי הלקט[9] כתב "שבכל רגל ורגל חייב אדם לטהר עצמו, כל שכן ר"ה ויוה"כ שהן ימי משפט שצריך אדם לטהר עצמו ולהוציא כאור צדקו ומשפטו כצהריים". ומבואר בכל בו[10] שנהוג לטבול בערב ר"ה ויוה"כ הן מפני קרי והן מכיון שתפלות ר"ה ויוה"כ מצריכות רמת טהרה גבוהה יותר. (וכ"כ הרמ"א או"ח תקפא ד' ויש נוהגין לטבול בערב ראש השנה משום קרי.) ועי' במהרי"ל[11] שכתב שטבילה בערב ר"ה ויוה"כ מהווה חלק מהתליך התשובה, ומדמה טבילה זו לטבילת גרים המסמלת התחדשות ומצב חדש בחייו.

למעשה, אמנם מצד הדין אין חובה לטבול בערב ר"ה (י"א שבעיזה"כ יש חיוב- מטה אפרים תרו א, ועי' מקראי קודש לו.) אך התקבל המנהג בקרב עמנו הן לאשכנזים (שו"ע, רמ"א, מ"ב - סימן תר"ו ס"ד) והן לספרדים (כף החיים תקפא אות פב), וכן פסק הרב מרדכי אליהו- לטבול.

[5]עיין משנת חסידים לר' עימנאל חי ריקי זצ"ל, מסכת שארית יום ראשון, פ"ב, א , שלפי הקפדת האדם בהתמדת הטבילה במקווה טהרה מידי יום, באותה מידה ממש יזכה להשגת התורה.

[6] ר"ה, ט"ז ע"ב.

[7] טומאת אוכלים, ט"ז, י'.

[8] חידושים על ביצה, י"ח ע"א.

[9] סימן רפ"ג.

[10] סימן מ"ד.

[11] מנהגים, ערה י"ב, ג'.

[1]לדוג' בויקרא, ט"ו, י"ג.

[2]עיין 'ראשית חכמה'(שער האהבה, י"א) בשם ר"ת - "טהרת הגוף יחדש טהרה בנפשו".

[3]הלכות מקוואות פרק יא הלכה יב

[4]עיין בעש"ט על התורה, יתרו, י"ד "שמה שזכה לכל המדרגות הוא בעבור שהתמיד בטהרת המקווה תמיד, ובאמת זה עניין גדול מאוד כי המקווה מטהר הגוף והנפש". עיי"ש. וע"ע 'מאור ושמש' פרשת אמור.